
Het artsenproces van Neurenberg en de denazificatie

Le procès des médecins de Nuremberg et la dénazification

Yves Louis

Édition électronique

URL : <https://journals.openedition.org/temoigner/12843>

DOI : 10.4000/11x5u

ISSN : 2506-6390

Traduction(s) :

Le procès des médecins de Nuremberg et la dénazification - URL : <https://journals.openedition.org/temoigner/12853> [fr]

Éditeur

Éditions du Centre d'études et de documentation de l'ASBL Mémoire d'Auschwitz

Édition imprimée

Date de publication : 15 avril 2024

Pagination : 51-62

ISBN : 978-2-930953-26-7

ISSN : 2031-4183

Référence électronique

Yves Louis, «Het artsenproces van Neurenberg en de denazificatie», *Témoigner. Entre histoire et mémoire* [Online], 138 | 2024, Online op 15 juin 2024, geraadpleegd op 05 juillet 2024. URL: <http://journals.openedition.org/temoigner/12843> ; DOI: <https://doi.org/10.4000/11x5u>

The text only may be used under licence CC BY-NC-ND 4.0. All other elements (illustrations, imported files) are "All rights reserved", unless otherwise stated.

Het artsenproces van Neurenberg en de denazificatie

→ Yves Louis

Voorzitter van de Groupe Mémoire – Groep Herinnering Belgisch afgevaardigde en raadgever van het medisch comité van het World Medical Association

INLEIDING

Het artsenproces in Neurenberg vond plaats van 25 oktober 1946 tot 20 augustus 1947. Dit artsenproces werd niet voor een internationaal tribunaal gehouden, zoals dat het geval was voor de processen van Neurenberg tegen de kopstukken van het naziregime, maar het werd geleid door de Amerikaanse militaire rechtbank. Het proces luidde het begin in van de moderne medische ethiek en vormde tevens de aanzet tot de denazificatieprocedures (*Entazifizierung*) van de artsen in Duitsland. Deze denazificatie werd reeds ingezet door de geallieerden bij de akkoorden van Potsdam (2 augustus 1945). Het artsenproces tegen de misdaden van de naziartsen zou eveneens aan de basis liggen van de stichting van de WMA in Parijs op 17 september 1947. Bij het proces werd de Code van Neurenberg opgesteld met als voornaamste punt het *informed consent* van de patiënt. De Code van Neurenberg was een onderdeel van de code voor de Rechten van de Mens en was dus meer dan een medische deontologie die enkel artsen zou aanbelangen. De code zou nadien nog door de WMA worden aangepast en aangevuld door codes in Helsinki (1964), Tokio (1975) en Venetië (1983).

Na het proces werden twintig artsen en drie niet-artsen terechtgesteld. Zeven leden van de SS werden ter dood veroordeeld. Er werden zeven beklaagden vrijgesproken omdat de schuld niet boven redelijke twijfel vastgesteld kon worden.¹ Algemeen wordt aangenomen dat de uitgesproken straffen te mild waren. In het licht van alle gegevens die na het proces bekend werden, wordt deze stelling alleen maar bevestigd.

De geheime Amerikaanse operatie paperclip was hier niet vreemd aan. Dit blijkt onder meer uit het voorbeeld van Kurt Blome, die een expert was op het vlak van bacteriologische wapens en verantwoordelijke in de *Ärztetführerschule* van Alt Rehse.² In dit artikel wordt het geval Blome verder toegelicht. Na het proces in Neurenberg zouden in de periode van 1946 tot 1949 in Duitsland nog processen georganiseerd worden tegen 185 artsen.

DE DENAZIFICATIE

In Duitsland vormden de artsen de beroepsgroep met het grootste aantal leden in de nazipartij (NSDAP): 69% van de artsen waren lid van de nazipartij of de SS. Vijfenvoertig procent van de artsen waren lid van de SS en tachtig procent van de professoren geneeskunde waren lid van de nazipartij. De meeste artsen zouden de denazificatie echter ontlopen. De kopstukken waren ofwel gedood of pleegden zelfmoord vóór de aanvang van hun proces (onder wie Leonardo Conti). Sommigen konden ook vluchten. Zo nam Joseph Mengele de wijk naar Zuid-Amerika. Zijn naam werd zelfs nooit vermeld op het artsenproces.

De overgrote meerderheid van de naziartsen kon door de mazen van het net glippen. Ze zetten ongestoord hun praktijken verder, bleven werken in de hospitalen en psychiatrische klinieken, en bekleedden belangrijke posten in Duitse en internationale wetenschappelijke en medische organisaties. Velen werden later zelfs zonder schroom gelauwerd voor hun medische inzet in Duitsland en Oostenrijk. Het grote aantal dossiers van de betrokken artsen en de context van Koude Oorlog waren bepalend in het denazificatieproces. Vooral in het begin traden de geallieerden streng op tegen de Duitsers. Het aantal leden van de NSDAP was heel hoog. Dat zorgde ervoor dat het onmogelijk was om alle straffen uit te voeren en alle veroordeelden op te sluiten.

In het proces van Neurenberg werd de SS als een criminele organisatie erkend, maar lidmaatschap werd niet in rekenschap genomen. Lidmaatschap van een criminele organisatie werd namelijk niet als een misdrijf beschouwd en werd dus niet vervolgd; enkel het principe van individuele schuld werd door het tribunaal aanvaard.³

Duitsland werd dus grotendeels niet gedenazificeerd, en dat gold ook voor Oostenrijk. Ook in België vond er een non-epuratie van de artsen plaats. Ze kregen te lichte straffen die later ook nog sterk gereduceerd werden. Hoofdbeschuldigen zoals Frans Daels, Roger Soenen en Hilaire Gravez waren allen verworde antisemieten. Toch konden zij na enige tijd hun medische praktijk ongestoord verder zetten.⁴ Frans Daels werd bij verstek ter dood veroordeeld, maar vluchtte via de ontsnappingsroute georganiseerd door de kerkelijke instanties naar Zwitserland. Hij zou na de oorlog verder werken in het ziekenhuis van Bonheiden in Mechelen. Roger Soenen, professor Rassenkunde in Gent, gaf aan de Duitsers de namen door van joodse studenten, onder wie Youra Livchitz.⁵ Hij was lid van de Waffen-SS en net als Hilaire Gravez lid van het bestuur van de DeVlag en de SS. Ook zij ontsnapten aan de zwaarste straffen.

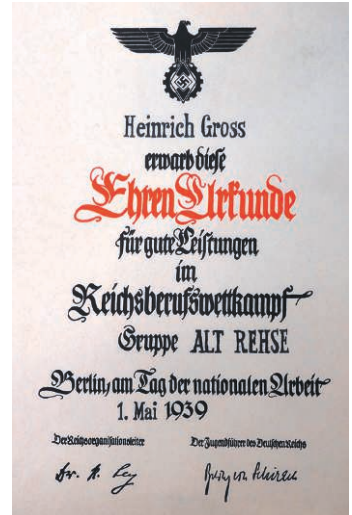
De dossiers in de krijgsraden waren onvolledig. Het antisemitisme en de zware politieke collaboratie werden onvoldoende in rekening genomen. Bovendien was in de naoorlogse periode de druk tot verzoening vanuit de politieke wereld groot.

Dit heeft zeker ook een rol gespeeld in de te milde veroordelingen van de collaborerende artsen.

© Rainer Stommer

– Inhoudiging van de *NS Ärzteführerschule, Alt Rehse*, 1 juni 1935

© Yves Louis

– Reichsberufswettbewerb voor de studenten van *Alt Rehse* getekend door *Dr Robert Ley* en *Baldur von Schirach*

In de akkoorden van Potsdam (2 augustus 1945) werden afspraken gemaakt over denazificatie. Deze zou twee luiken omvatten: het punitieve luik had betrekking op het bestraffen en zuiveren, terwijl het constructieve luik het hervormen en democratiseren van Duitsland behelsde. Bij de wet van 5 maart 1946, het zogenaamde *Befreiungsgesetz*, werden een 500-tal colleges (de zogenaamde *Sprüchkamern*) in het leven geroepen. Deze ‘Kamers van Denazificatie’ beslisten of een Duitser vervolgd moest worden. Alle Duitsers ouder dan 18 jaar moesten voor zo’n college verschijnen. De *Sprüchkamern* oordeelden over hun graad van verantwoordelijkheid tijdens het nazisme.⁶ De Duitsers moesten een vragenlijst invullen waarin naar hun betrokkenheid bij een naziorganisatie werd gepolst. De mate van betrokkenheid kon worden onderverdeeld in vijf categorieën:

- Categorie 1: Hoofdschuldige (*Hauptschuldige*).
- Categorie 2: Beschuldigde (*Belastete*).
- Categorie 3: Minder beschuldigd (*Minderbelastete*).
- Categorie 4: Meeloper (*Mitläufer*).
- Categorie 5: Vrijgesproken (*Entlastete*).

De bewijslast lag volgens de procedure bij de Duitsers zelf. Ze konden de bewijzen à décharge (ontlastend) bekomen bij familieleden, burens of bij de clerus die

Het artsenproces van
Neurenberg en de
denazificatie
(vervolg)

hun 'goed gedrag' moesten bevestigen. Zo konden de meesten, die zich maar al te graag met de *Mitläufer* identificeerden, zich vrijpleiten en werden zij als niet of nauwelijks schuldig vrijgelaten. De maximale straf was een kort beroepsverbod. Dit was heel geruststellend, minder culpabiliserend en liet een zekere amnesie toe. Zij kregen als bewijs hiervoor een vrijbrief, een aan de voorzijde geheel wit document. Ze werden als het ware witgewassen van schuld. Deze witwasbrieven werden dan ook toepasselijk *Persilscheine* genoemd, naar 'Persil', het populaire wasmiddel.⁷ Die 'Kamers van Denazificatie' zouden later ook bestempeld worden als *Mitläuferfabrik*, een fabriek van volgers.

ALT REHSE

Deze uiteenzetting heeft tot doel aan te tonen hoe de denazificatie van de artsen heeft gefaald. In het bijzonder wordt de *Ärztzuführenschule* van Alt Rehse besproken. Daarnaast wordt het lot van de verantwoordelijken met een uitgesproken naziverleden na de Tweede Wereldoorlog geanalyseerd.⁸

Nabij Neubrandenburg, in het voormalige Oost-Duitse Mecklenburg vlakbij de idyllische Tollensee, bevindt zich het dorp Alt Rehse waar in 1935 de NS *Ärztzuführenschule* werd opgericht. De verantwoordelijken waren allen lid van de NSDAP en/of de SS. Circa 12.000 artsen, voornamelijk jonge artsen (*Jüngärzte*), apothekers, vroedvrouwen en gezondheidswerkers werden er opgeleid in de nazi-ideologie. Ongeveer één vijfde van alle artsen in Duitsland hebben de *Führerschule* doorlopen.⁹ Op het programma stonden vakken als rassenkunde, raciale hygiëne en eugenetica. Hier werden de kiemen gelegd voor het T4-programma, dat zou leiden tot verplichte sterilisatie, *Gnadentod*, gruwelijke medische experimenten, uitroeiingspolitiek en de Shoah.

Een 200-tal docenten waren in Alt Rehse geregistreerd. De meerderheid van hen waren artsen, gezondheidsfunctionarissen of kopstukken van de nazi-partij onder wie enkele zeer prominente nazi's: Heinrich Himmler, Alfred Rosenberg, Robert Ley, Gerhard Wagner en Reinhard Heydrich.¹⁰ Ook Eugen Fischer en Otmar von Verschuer van het Kaiser Wilhelm Instituut (KWI) kwamen er lesgeven. We zullen zien dat ook hier de verantwoordelijken grotendeels aan de denazificatie ontsnapten. Otmar von Verschuer was trouwens de mentor van Josef Mengele. Eugen Fischer en Otmar von Verschuer werden in 1941 zelfs als gastsprekers uitgenodigd door de faculteit geneeskunde aan de Gentse Rijksuniversiteit.¹¹

© Alle rechten voorbehouden

– Wachtpost in Alt Rehse

Alt Rehse viel onder de bevoegdheid van dr. Gerhard Wagner. Hij was voorzitter van de *Reichsärztekammer*. Toen hij in 1939 overleed, werd hij opgevolgd door dr. Leonardo Conti *Reichsgesundheitsführer* SS. Als staatsecretaris van de Gezondheidszorg had hij de administratieve bevoegdheid over Alt-Rhese. Voor Leonardo Conti en diens moeder Nanna Conti, de voorzitster van de nazi-organisatie van Duitse vroedvrouwen, was Alt Rehse een ideologische vitrine waar ze regelmatig cursussen gaven aan de artsen en vroedvrouwen. Ze brachten regelmatig hun vakantie door in dit idyllische oord en Leonardo Conti fokte er paarden. Op het artsenproces van Neurenberg was hij samen met Karl Brandt en Ernst Robert Grawitz één van de hoofdbeklaagden. Hij pleegde echter net als Grawitz zelfmoord vóór de aanvang van het proces. Nanna Conti heeft nooit rekenschap moeten afleggen voor haar daden. Ze kwam niet in aanmerking voor denazificatie, ondanks haar verantwoordelijkheid in het eugenetisch programma van de vroedvrouwen in het kader van de kindereuthanasie, haar zeer vroeg engagement in de nazipartij en haar uitgesproken antisemitisme. Zoals Anja Peters schreef: “Da sie nicht entnazifiziert wurde, wurde sie nie gezwungen, sich mit ihrer Rolle im NS auseinanderzusetzen. Stattdessen schob sie jegliche Verantwortung von sich auf andere ab.”¹²

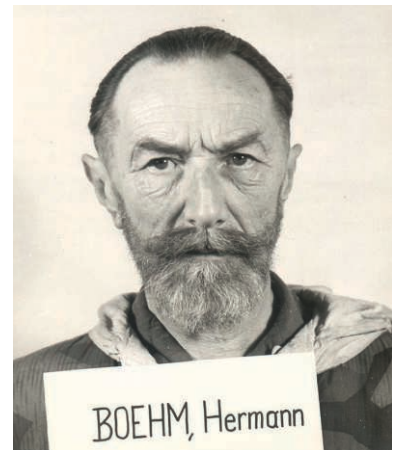
In Alt Rehse zelf waren er vier hoofdverantwoordelijken, onder wie de twee leiders (Führer). Dr. Hans Deuschl (SS-Standartenführer) was de eerste leider van de *Führerschule* en werd opgevolgd door dr. Johannes Peltret (SS-Standartenführer). Daarnaast was Hermann Alois Boehm, de leider van het *Erbbiologischen Forschungsinstitut*, die permanent in Alt Rehse vertoefde, een sleutelfiguur. De vierde hoofdfiguur en hoofverantwoordelijke van Alt Rehse was Conti's medewerker Dr. Kurt Blome, die in 1948 terechtstond op het proces van Neurenberg.

HERMANN ALOIS BOEHM

Evenals Hans Deuschl en Johannes Peltret had Alois Boehm zijn woonplaats in Alt Rehse als leider van het *Erbbiologische Forschungsinstitut Alt Rehse*.¹³

Boehm trad reeds in 1923 toe tot de NSDAP met het *Midgliedsnummer* 120.

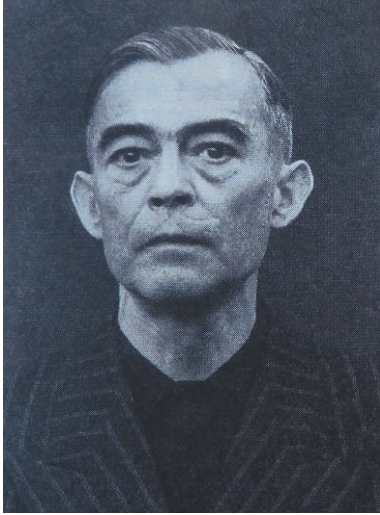
Hij nam deel aan de Hitlerputsch in november 1923 en maakte dus deel uit van de “Kämpfer der ersten Stunde.” In 1932 verklaarde hij: “Nationalsozialist kann nur sein, wer bewusst oder unbewusst rassistisch fühlt; und wer echt rassistisch empfindet, muss Nationalsozialist sein” (“Alleen wie zich bewust of onbewust raciaal voelt kan nationaalsocialist zijn; en wie werkelijk raciaal voelt, moet nationaalsocialist zijn,” nvdr). Hij onderhield als specialist in de zogenaamde rassenhygiëne intense contacten met Eugen Fischer,

© US Army photographers on behalf of the OCCWC, wikimedia commons

– Hermann Boehm op het Artsenproces in Neurenberg, 1947

Het artsenproces van
Neurenberg en de
denazificatie
(vervolg)

© USHMM, courtesy of Hedwig Wachenheimer Epstein, wikimedia

– Kurt Blome als beklagde
op het Artsenproces in
Neurenberg

Direktor für Anthropologie, menschliche Erblehre und Eugenik aan het KWI (Kaiser Wilhelm Institut).¹⁴ Op bijzondere aanbeveling van Gerhard Wagner, de voorganger van Leonardo Conti, werd Boehm op 1 augustus 1934 leider van het Pathologisch-Anatomisch Instituut van het Rudolf Hess Krankenhaus in Dresden en in november 1934 werd hij als *Honorarprofessor* voor Rassenkunde aan de universiteit van Leipzig bevorderd. In 1943 werd hij in Giessen tot professor in Rassenhygiëne benoemd en in 1944/45 was hij de laatste decaan van de faculteit Geneeskunde in Giessen. In januari 1947 werd hij als getuige opgeroepen in het artsenproces in Neurenberg, maar niet terechtgesteld. Hij onderging geen denazificatieprocedure maar verloor door zijn naziverleden wel zijn pensioenrechten als professor aan de universiteit van Giessen. Hij hield er na de oorlog een privépraktijk. Boehm overleed op 9 juni 1962.

KURT BLOME

Uitzonderlijk is het geval Kurt Blome, die een hoofdbeklaagde was op het proces van Neurenberg. Kurt Blome was de medewerker van Leonardo Conti bij het Staatssecretariaat voor de volksgezondheid van het Reich. Hij had ook de leiding over de dienst voor de bacteriologische oorlogsvoering.¹⁵

Kort na zijn arrestatie als verdachte van oorlogsmisdaden ondervroeg de Amerikaanse Alsos Inlichtingendienst Blome als chef van de nazi bacteriologische dienst.¹⁶ Hij bekende dat hij op vraag van Reichsführer SS Heinrich Himmler een laboratorium had opgezet voor de biologische oorlog. Himmler gaf de opdracht aan Blome experimenten uit te voeren op de gedetineerden in de concentratiekampen om de efficiëntie van een aanval met biologische wapens te testen. Hij werd beschuldigd van deelname aan euthanasie, van het uitroeien van Polen die besmet waren met tuberculose, van deelname aan de biologische oorlog en aan verschillende dodelijke experimenten.

Nochtans werd hij door het tribunaal van Neurenberg vrijgesproken.¹⁷ Wat betreft de beschuldiging van wandaad in de biologische oorlog oordeelde het tribunaal dat de verdachte Blome zich wel had voorbereid om experimenten op mensen te leiden in het kader van de bacteriologische oorlog, maar dat het dossier dit niet kon aantonen. Volgens de rechtbank viel het ook niet te bewijzen dat hij ooit die experimenten uitgevoerd had. De ondervraging van Alsos werd niet als bewijs voorgelegd tijdens het proces.

Hij werd vervolgens gerekruteerd door de Amerikanen en ontsnapte aan de epuratie. Blome was interessant voor de Amerikanen aangezien hij de voornaamste verantwoordelijke was en de sleutelfiguur in het onderzoek naar de bacteriologi-

sche oorlog. De Verenigde Staten hadden op dat gebied een achterstand tegenover Japan.¹⁸

In 1951 kreeg Blome een contract aangeboden van de JIOA (*Joint Intelligence Objectives Agency*) in het kader van de geheime operatie Paperclip met het Project 63.¹⁹ Hij werd aangeworven in het Army Chemical Corps voor het ontwerpen van chemische en bacteriologische wapens. Nergens werd melding gemaakt van zijn verleden, zijn aanhouding in 1945 als vooraanstaand lid van de SA, en de beschuldigingen die hem ten laste waren gelegd op het proces van Neurenberg.²⁰

In zijn aanwervingsformulieren liet Blome na iets over zijn situatie van 1945 tot 1948 te vermelden. Hij minimaliseerde sterk het belang van zijn functies in onder andere Alt Rehse.²¹ Zijn overste, Leonardo Conti, had zich opgehangen in zijn cel voor de aanvang van het proces. Blome maakte hiervan gebruik om zich wit te wassen, zijn eigen betrokkenheid te minimaliseren en alle schuld bij Leonardo Conti te leggen.

Ondanks zijn witgewassen dossier oordeelde de Amerikaanse consul in Frankfurt dat hij niet in aanmerking kwam voor immigratie door het ongunstige rapport van Alsos. Zijn visum naar de VSA werd geweigerd. Vervolgens aanvaardde hij te werken als arts in het *European Command intelligence center* Van Oberusal (Camp King) in Duitsland voor de Amerikaanse Geheime dienst tot het einde van zijn contract.²² Daarna keerde hij naar Dortmund terug. Door de *Spruchkammer* in Schwelm (Westfalen) werd hij op 10 juni 1948 gedenaificeerd in de klasse 5 (*Entlastete*). Tot zijn dood op 10 oktober 1969 leefde hij ongestoord in Dortmund, waar hij als specialist in dermatologie en urologie een privépraktijk had.

© Rainer Stommer

– Rudolf Hess en Hans Deuschl in Alt Rhese

HANS DEUSCHL

SS-Standartenführer dr. Hans Deuschl was één van de grondleggers van de *Führerschule* in Alt-Rhese. Hij was een nazi van het eerste uur (lid van de NSDAP vanaf 1929) en een goede vriend van meerdere nazikopstukken zoals Martin Borman, Gerard Wagner, Leonardo Conti en Rudolf Hess. Heinrich Him-

Het artsenproces van
Neurenberg en de
denazificatie
(vervolg)

mmler was als eregast aanwezig op zijn huwelijksfeest in Alt Rehse.²³ Het geval Deuschl illustreert perfect hoe men in de procedure van de denazificatie een hoofdschuldige tot *Mitläufer* ‘promoveerde’ en bovendien nog in beroep een strafvermindering gaf.²⁴

Zijn verantwoordelijkheid was groot. Toch slaagde hij er in zijn rol in Alt Rehse en bij de NS-artsenbond te minimaliseren.²⁵ Deuschl werd in staat van beschuldiging (*Klageschrift*) gesteld op 6 september 1948 door de *Spruchkammer* van Starnberg. Openbaar aanklager was dr. Reiter. In zijn dossier werden verschillende bewijsstukken aangevoerd om hem in de eerste categorie van oorlogsmisdadigers te plaatsen. De straf impliceerde onder meer 10 jaar werkkamp, beroepsverbod als arts, verlies van zijn vermogen en verlies van actief en passief stemrecht.

Hij had 14 dagen de tijd om de beschuldigingen te weerleggen door getuigen aan te reiken, bewijzen en (drog)redenen te formuleren.... Hij maakte zich zelfs schuldig aan meened. Zoals reeds vermeld lag de bewijslast tegenover de *Spruchkammer* bij de beschuldigten zelf. Indien de beklagde kon bewijzen dat hij volgens art. 5 of art. 7-9 niet schuldig was aan de ten laste gelegde feiten, dan kon hij in een gunstiger categorie geplaatst worden. En zelfs als hij dit niet kon bewijzen, dan nog kon hij op grond van bijzondere mildheidsredenen (*Milderungsgründe*) in een andere categorie worden opgenomen.

Deuschl werd vertegenwoordigd door Eckhard König. Deze stelde Deuschl voor als een misleide en bedrogen idealist die geen banden had met de leiderselite van de NSDAP. Zijn titel als *SS Oberführer* had volgens de verdediging geen politieke grond, maar had hij enkel te danken aan zijn functie als bedrijfsleider van de NS Artsenbond. Hij zou een absolute tegenstander zijn geweest van het ‘*Terrorssystem*’ van de nazi’s, hij zou in conflict gekomen zijn met Himmler, Borman en Conti en zou altijd zuiver idealistisch gehandeld hebben. Dit is een absolute miskennis van de realiteit: door zijn vriendschap met Himmler behoorde Deuschl tot de meest geprivilegieerden van het NS-regime.²⁶ Dertien getuigen werden opgeroepen, waarvan aan zes reeds tijdens de internering van Deuschl om *Persilscheine* gevraagd was. Sommige getuigen hadden zelf tot de NS-elite behoord. Anderen waren Deuschl dankbaar voor bewezen diensten tijdens zijn burgemeesterschap. Er werd gewezen op de grote verdiensten die hij als burgemeester aan de stad Starnberg had geleverd, hoe hij vaak tegen het wanbeheer van de Partij had geprotesteerd, hoe hij door zijn persoonlijke inzet mensen van de executie had gered enzovoort. De woning van de joodse familie Franck die hem werd toegewezen zou hij op een rechtmatige manier gehuurd hebben en het meubilair aan de familie terugbezorgd hebben.

De samenvatting van de advocaat luidde: “Deuschl was een uitgesproken idealist. Hij heeft de geweldplegingen door de nazi’s zeer uitdrukkelijk bestreden met als

gevolg dat hij zich de vijandschap van de machtigste mannen van het Derde Rijk op de hals haalde. Hij heeft nooit en op geen enkele manier het gewelddadige regime gesteund. Zijn verhouding met het regime betreft zijn functies en ambten die geen politieke inhoud hadden. Deuschl beantwoordt dus aan alle voorwaarden van Art. 12 [waarin de criteria van de ‘meelopers’ worden uiteengezet]. Ik vraag dan ook om Deuschl in de groep van de meelopers in te delen.”

Dit pleidooi voor de *Spruchkammer* werd gehouden op 18 oktober 1948. Er werd ook gevraagd om de boete kwijt te schelden. Als motivatie hiervoor werd gesteld dat hij al lang geïnterneerd was en als gevolg hiervan ook met gezondheidsproblemen te kampen had.

De uitspraak van de *Spruchkammer* ‘na geheime beraadslaging van de kamer’ was verbluffend:

1. De betrokkene is *Mitläufer* (art. 17/VIII, art. 42, Abs2, Gesetz zur Befreiung des Nationalsozialismus).
2. Hij krijgt een boete van 300 DM.

Ook hier wordt dus aangetoond dat Deuschl net zoals vele anderen van de NS-elite erin slaagde het gerecht te misleiden en zichzelf als ‘meeloper’ voor te stellen. Drie en een half jaar na de oorlog kwam hij als het ware ‘met witgewassen vest’ vrij. Hij had zijn actieve, propagandistisch-partijpolitieke bezigheden als bedrijfsleider van de NSDAP verzwegen, evenals zijn rol als uitgever van het tijdschrift ‘Ziel und Weg’ en zijn ambt als plaatsvervanger van *Reichsärztführer* Wagner.

Er waren wel degelijk partijpolitieke overwegingen bij Deuschl aanwezig, en niet enkel idealistische. Hij werd ook vaak bevorderd binnen de Partij. Over zijn functie in Alt Rehse heeft hij nooit de waarheid verteld. Ook over zijn aanstelling als burgemeester en over het huis van de familie Franck dat hem toegekend werd, heeft hij nooit de ware toedracht onthuld. Hans Deuschl is dus een zeer duidelijk voorbeeld van de *Mitläuferfabrik* (een term die dateert van 1982), zoals alle verantwoordelijken van Alt Rehse.²⁷

JOHANNES PELTRET

Peltret werd in mei 1937 lid van de NSDAP (nummer 5018.336) en in december 1941 werd hij lid van de SS als Standartenführer (SS-nummer 459.461). Op 15 december 1940 volgde Peltret Hans Deuschl op als leider van de *Ärztlenführerschule*. Hij was een uitgesproken antisemiet: “Nahe liegt der Vergleich der Juden mit den Tuberkelbazillen. Fast alle Menschen herbergen Tuberkelbazillen, fast alle Völker der Erde Juden; eine chronische, schwer heilbare Infektion. Die Tuberkulose behandeln wir in erster Linie durch Stärkung der eigenen Kräfte des Körpers; die jüdische Infektion ist nur heilbar durch Stärkung der rassischen Kräfte eines Volkes.”²⁸

Het artsenproces van
Neurenberg en de
denazificatie
(vervolg)

Als Führer ontving Johannes Peltret in juni en oktober 1942 twee delegaties van Vlaamse artsen. Allen waren bestuurders en leden van het AVGV (de artsenorganisatie die actief met de nazi's collaboreerde). Dr. Frans Van Hoof, een notoir antisemiet, was leider van de oorlogsorte van geneesheren en tevens organisator van de stages in Alt Rehse.

In oktober 1941 nodigde hij Peltret uit voor een bezoek aan Antwerpen tijdens diens officiële reis door Nederland en België.²⁹ Hiermee wilde hij hem bedanken voor de hartelijke ontvangst van de Vlaamse artsen in Alt Rehse. Van Hoof benadrukte zijn verbondenheid met het nazisme door de woorden te herhalen die dr. Peltret tijdens de stage had uitgesproken: “Sie riefen uns doch mehrmals zu: sie werden hier abreisen mit Nationalsozialismus im Fleisch und Blut!” Na het einde van de oorlog verbleef Peltret in Bad Salzuffen. Er werd geen denazificatiedossier gevonden.³⁰

De misdaden die de nazi-artsen hadden gepleegd, werden in de naoorlogse periode min of meer verdrongen. Ook in de schoot van de WMA was men er aanvankelijk van overtuigd dat deze vooral bestonden uit het niet naleven van de eed van Hippocrates. De conclusies van het proces van Neurenberg en het naleven van de Code wat betreft de medische experimenten en de mensenrechten werden onvoldoende ernstig genomen. Het hoeft dan ook niet te verbazen dat 45 jaar na de oorlog in 1992 Hans Joachim Sewering benoemd werd tot hoofd van de WMA.³¹

HANS JOACHIM SEWERING

Sewering werd geboren op 30 januari 1916. Hij trad op 1 november 1933 toe tot de SS en een jaar later tot de nazipartij. Hij werkte als assistent-arts in het Schönbrunn sanatorium, nabij Dachau in Beieren. Vier kloosterzusters verbraken hun stilzwijgen in 1993 en leverden belastend bewijs dat hij 900 lichamelijk en geestelijk gehandicapte kinderen had vermoord door ze over te brengen van het sanatorium Schönbrunn naar het Eglfing-Haar ‘genezingscentrum’ voor euthanasie-experimenten. Ook de veertienjarige Babette Fröwis onderging dat lot. Zonder voorafgaand onderzoek kreeg ze de diagnose epilepsie. Drie weken later stierf ze aan de gevolgen van uithongering en een doelbewuste overdosis fenobarbital. Later werd ze een postermeisje in de propaganda voor de praktijk van nazi-euthanasie. Er was een sluitend bewijs dat het vervoersdocument voor haar overplaatsing ondertekend werd door Sewering en dat er medische experimenten werden uitgevoerd die leidden tot euthanasie.³² Ook Kardinaal Ratzinger, de latere Paus Benedictus XVI, heeft dit verklaard. Sewering ontkende deze beschuldigingen en ontsnapte aan vervolging.

Na de oorlog bekleedde Hans Sewering tal van leidinggevende posities in professionele medische verenigingen: in 1955 werd hij verkozen tot president van de Beierse Medische Vereniging. In 1959 trad hij toe tot de *World Medical Association*; de penningmeester stelde hem aan voor 20 jaar. In 1968 werd hij benoemd

tot honorair hoogleraar sociale geneeskunde en medisch recht aan de Technische Universiteit van München. Hij was voorzitter van de Duitse Medische Vereniging (de *Bundesärztekammer*, BAK) van 1973 tot 1978.

In 1992 bereikte Sewering het hoogtepunt van zijn medische carrière toen hij verkozen werd tot president van de *World Medical Association*. De daaropvolgende internationale berichtgeving in de pers veroorzaakte echter een storm van protesten van Duitse, Amerikaanse, Canadese en Israëlische artsen en medische wetenschappers.

Sewering trok zijn kortstondige voorzitterschap van de *World Medical Association* in januari 1993 terug vanwege beschuldigingen over zijn rol in de oorlogstijd.³³ In 1994 bevestigde het Amerikaanse ministerie van Justitie hem op de immigratielijst te hebben gezet en dat Sewering de Verenigde Staten dus niet meer binnen mocht. In mei 2008 kende de 25.000 man sterke Duitse Federatie van Interne Geneeskunde hem echter de Günther-Budelmann-medaille toe. Dit is de hoogste onderscheiding voor bewezen diensten aan het nationale gezondheidssysteem.

CONCLUSIE

In het artsenproces van Neurenberg werden een aantal kopstukken van de nazi-artsen veroordeeld. De meerderheid echter had zelfmoord gepleegd, was gevlucht of leefde ondergedoken. Zij ontliepen de denazificatie. Dit was te wijten aan een te groot aantal dossiers in de context van de Koude Oorlog, maar ook aan de medeplichtigheid van de Duitse bevolking die zich te gemakkelijk herkende in de *Mitläufer*. De meerderheid werd in de procedure beoordeeld als *Entlastete* (vrijgesproken) of *Mitläufer* (meeloper). Naar die praktijk wordt verwezen met de term *Mitläuferfabrik*. Zo konden de artsen ongestoord hun medische praktijken verderzetten en vertegenwoordigd blijven in nationale en internationale verenigingen. Dit artikel illustreert het falen van de denazificatie van de artsen in Duitsland aan de hand van de beschrijving van het lot van de verantwoordelijken van de *Ärzteführerschule* in Alt Rehse. ■

© Alle rechten voorbehouden

Al heel wat jaren wijdt **dr. Yves Louis** zich aan de studie van de rol die artsen speelden tijdens de Tweede Wereldoorlog. Hij is vooral geïnteresseerd

in de politieke en medische collaboratie en in het verzet.

- (1) Centre de Documentation Juive Contemporaine (ed.), "Le procès des médecins à Nuremberg. Éthique, responsabilité civique et crimes contre l'humanité," *Revue d'histoire de la Shoah*, 160(2), 1997, hier p. 13.
- (2) *Ibid.*, p. 7.
- (3) Vincent, Marie-Bénédicte, *La dénazification*, Parijs: Editions Perrin, 2008, hier p. 16.
- (4) Louis, Yves en Verschooris, Marc, "Leonardo Conti et ses rapports avec les médecins Belges pendant la deuxième guerre Mondiale," *Témoigner entre Histoire et Mémoire*, 112, 2012, hier pp. 127-128.
- (5) Archives de Paris, AJ40 57.
- (6) Vincent, *La dénazification*, 24.
- (7) *Ibid.*, 25.
- (8) Ternon, Yves en Helman, Socrate, *Les médecins allemands et le National-Socialisme*, Brussel: Casterman 1973, hier p. 65.
- (9) Stommer, Rainer, *Medizin im Dienste der Rassenideologie. Die Führerschule der Deutschen Ärzteschaft in Alt Rehse*, Berlijn: CH Links Verlag, 2008, hier p. 29-42.
- (10) *Ibid.*, 29.
- (11) Archives de Paris AJ 40 69.
- (12) "Aangezien ze niet gedenezificeerd werd, werd ze nooit gedwongen zich over haar rol in het nationaalsocialisme te bezinnen. In plaats daarvan schoof ze elke persoonlijke verantwoordelijkheid af op anderen," zie: Peters, Anja, Nanna Conti (1881-1951). *Eine Biographie der Reichshebammenführerin*, Münster: Lit Verlag, Berlijn, 2018, citaat p. 358.
- (13) D-17217 Musterdorf, Ein Film von Thomas Eichler Alt -Rehse 2003
- (14) Maibaum, Thomas, *Die Führerschule der deutschen ärzteschaft Alt Rehse*, Münster: Verlag Klemm und Oelschläger, 2011, hier 136-141.
- (15) *Ibid.*, 132-136.
- (16) Hunt, Linda, *L'Affaire Paperclip. La récupération des scientifiques nazis par les Américains, 1945-1990*, Parijs: Stock, 1995, hier p. 26.
- (17) Bayle, François, Croix Gammée contre Caducée. *Les expériences en Allemagne pendant la Deuxième Guerre mondiale*, Neustadt: Imprimerie Nationale, 1950, hier pp. 82-102.
- (18) Maibaum, *Die Führerschule*, 136.
- (19) CDJC, "Le procès des médecins à Nuremberg," 7.
- (20) Hunt, *L'Affaire*, 246-248.
- (21) Bayle, *Croix Gammée*, 87.
- (22) CDJC, "Le procès des médecins à Nuremberg," 22.
- (23) Maibaum, *Die Führerschule*, 126-131.
- (24) Boes, Wilhelm, *Dr. med. Hans Deuschl. Der Begründer der Führerschule der deutschen Ärzteschaft in Alt Rehse*, Fredersdorf: Kontur Verlag, 2013, hier p. 198-222.
- (25) Interview (gefilmd) met dr. Rainer Stommer (Alt Rehse), september 2022 (Yves Louis/Thierry Bonnaffé).
- (26) Stommer, *Medizin im Dienste*, 47.
- (27) Interview (gefilmd) met dr. Rainer Stommer (Alt Rehse), september 2022 (Yves Louis/Thierry Bonnaffé).
- (28) "Het ligt voor de hand om joden met tbc-bacillen te vergelijken. Bijna alle mensen dragen tuberculosebacillen, bijna alle volkeren op aarde huisvesten joden; een chronische, moeilijk te behandelen infectie. Tuberculose behandelen we in eerste instantie door de versterking van de eigen lichaamskrachten; de joodse infectie valt enkel te genezen door de versterking van de krachten van het volk," zie: Maibaum, *Die Führerschule*, 142-146.
- (29) Archives de Paris, AJ 40 59,1.
- (30) Interview (gefilmd) met dr. Rainer Stommer (Alt Rehse), september 2022 (Yves Louis/Thierry Bonnaffé).
- (31) CDJC, "Le procès des médecins à Nuremberg," 141.
- (32) Seidelman, William E., "Requiescat sine Pace: Recollections and Reflections on the World Medical Association. The Case of Prof. Dr. Hans Joachim Sewering and the murder of Babette Fröwis," in: Volker Roelcke, Sascha Top en Etienne Lepicard (eds.), *The Shadow of Nazi Medical Crimes on Medicine and Bioethics*, Göttingen: V&R unipress, 2014, hier p. 281-299.
- (33) "Professor Sewering's resignation from WMA President-Elect," *World Medical Journal*, 39(2), 1993.